

บทปริทัศน์หนังสือ: Patrick Thaddeus Jackson. (2016).
The Conduct of Inquiry in International Relations:
Philosophy of Science and Its Implications for the
Study of World Politics. London, Routledge 2nd
Edition 272 p.

อิทธิพล โคตะมี¹

Itthiphon Kotamee

Received: January 24, 2022 Revised: February 8, 2022 Accepted: April 12, 2022

บทคัดย่อ (Adstract)

บทความนี้เป็นการแนะนำหนังสือเรื่อง The Conduct of Inquiry in International Relations: Philosophy of Science and Its Implications for the Study of World Politics เขียนโดย Patrick Thaddeus Jackson ผ่านการอภิปรายถึงจุดยืนทางญาณวิทยา 4 ประเภท ได้แก่ 1. กลุ่มปฏิฐานนิยมใหม่ (Neopositivism) 2. กลุ่มสัจนิยมเชิงวิพากษ์ (Critical Realism) 3. กลุ่มแนวทางการวิเคราะห์ (Analyticism) และ 4. กลุ่มสะท้อนสะท้อนตนเอง (Reflexivity) อันเป็นการกำหนดท่าทีต่อการแสวงหาความรู้ในศาสตร์ของการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นแนวทางการแสวงหาความรู้หนึ่งในการศึกษาสังคมศาสตร์ปัจจุบัน

คำสำคัญ: การเมืองระหว่างประเทศ ญาณวิทยา จุดยืนทางญาณวิทยา

¹ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

This article is a review of a book entitled “The Conduct of Inquiry in International Relations: Philosophy of Science and Its Implications for the Study of World Politics” written by Patrick Thaddeus Jackson Patrick discusses four types of philosophical wagers: 1 .Neopositivism 2 .Critical Realism 3 .Analyticism and 4 .Reflexivity. These wagers are used as positions to pursue knowledge in international relations that is one of social sciences approaches.

Keywords: International Relations, Epistemology, Philosophical Wagers

บทนำ (Introduction)

การเมืองระหว่างประเทศกำลังเป็นศาสตร์ที่เผชิญความท้าทายมากขึ้น ท่ามกลางสถานการณ์สังคมการเมืองโลกที่ปั่นป่วนระหว่างปี 2020-2022 เรื่องสำคัญที่สุดหนีไม่พ้นการระบาดของเชื้อโคโรนาไวรัส (Covid-19) ซึ่งนอกจากจะมีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนหลายล้านคน ผู้คนอีกหลายร้อยล้านคนเผชิญกับการติดเชื้อมากขึ้น สถานะนี้นำมาสู่การทบทวนประเด็นปัญหาคลาสสิกในแวดวงการศึกษาการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดที่ว่าด้วยโลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งนักวิเคราะห์และนักสังเกตการณ์ประเมินว่าแนวคิดโลกาภิวัตน์กำลังถูกท้าทายอย่างหนักจากปัญหาความมั่นคงในรูปแบบใหม่

ตัวแสดงที่เรียกว่ารัฐ (state) กลับมามีความสำคัญในฐานะผู้เล่นหลัก ทั้งที่ก่อนหน้านี้เพียง 2 ทศวรรษนักวิชาการจำนวนหนึ่งถึงกับประกาศการหลอมหลวมของโลกว่า รัฐชาติจะลดบทบาทลงและเกิดความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่มากขึ้น (Elemer Hankiss, 2010) รวมไปถึงการตั้งคำถามอย่างตรงไปตรงมา จากเว็บไซต์ Atlantic Council ที่ได้วิเคราะห์ไว้ตั้งแต่เนิ่น ๆ ว่าสถานะโรคระบาดอาจเข้ามาแทนที่พรมแดนรัฐชาติ (David Bray, 2020) ขณะเดียวกันปัญหาที่เป็นชนบทของการศึกษาการเมืองระหว่างประเทศอื่น ๆ ยังคงดำรงอยู่ไม่ได้หายไปเช่นกัน และยังกลับมามีความสำคัญมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นประเด็นความมั่นคงของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรุกรานยูเครนด้วยกำลังอาวุธโดยกองทัพรัสเซีย และการกลับมามีบทบาทขององค์การสนธิสัญญาแอตแลนติก

เหนือ (North Atlantic Treaty Organization: NATO) ที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ (2022) เช่นเดียวกับประเด็นการพัฒนาประชาธิปไตยในหลายประเทศหยุดชะงัก ดังที่เกิดการรัฐประหารในประเทศกำลังพัฒนาซึ่งยังหมุ่นเป็นวัฏจักร นับตั้งแต่กรูวากาตูกู บูร์กินาฟาโซ ไปจนถึงความตึงเครียดของกรุงบามาโก มาลี และที่ผ่านมาการรัฐประหารเกิดขึ้นซ้ำซากที่เมียนมา จนเกิดการต่อต้านของประชาชนที่ยืดเยื้อมาตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ปี 2021

ภาวะความโกลาหลของระเบียบโลกที่กล่าวมา มิได้จำกัดตัวอยู่ในมิติการเมืองและเศรษฐกิจอย่างเท่านั้น การเมืองระหว่างประเทศยังสัมพันธ์ใกล้ชิดกับมิติทางวัฒนธรรม ผู้คนคงได้เห็นคนหนุ่มสาวเคลื่อนไหวใหญ่หลายระลอก นับตั้งแต่การลุกฮือของขบวนการ Black Lives Matter (2020) การเรียกร้องสิทธิของผิวสี ขบวนการสิทธิสตรี ในนามขบวนการ #MeToo และอัตลักษณ์ของคนชายขอบอื่นในสหรัฐ นักวิชาการบางท่านอธิบายว่าการเคลื่อนไหวครั้งนั้นเป็นการเคลื่อนไหวกำลังพลนอกเวลาสงครามครั้งใหญ่ที่สุดของสหรัฐอเมริกา (Larry Buchanan, Quoc Trung Bui and Jugal K. Patel, 2020)

ขณะเดียวกันประเด็นการเมืองของการเลือกตั้งในบางพื้นที่ได้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของการเมืองเชิงอุดมการณ์ว่ายังดำรงอยู่ ดังเราจะพบได้ในการได้รับชัยชนะของอดีตแกนนำขบวนการนักเรียนฝ่ายซ้ายในชิลี (2022) และการเลือกตั้งทั่วไปของฟิลิปปินส์ (2022) ตัวอย่างบางส่วนข้างต้นยืนยันให้เห็นว่านับจากปี 2020-2022 เพียง 3 ปี ได้เกิดสถานะที่ผันผวนจนการศึกษาการเมืองระหว่างประเทศ จำต้องแสวงหาเครื่องมือใหม่ ๆ หรือกลับไปพิจารณาเครื่องมือที่มีอยู่เดิมว่าเพียงพอแค่ไหนในการพยายามตอบคำถามนานัปการ

ในปัจจุบันการศึกษาและการวิจัยเพื่อตอบคำถามปรากฏการณ์ของการเมืองระหว่างประเทศมีความก้าวหน้าไปไม่น้อย ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา วิธีการศึกษา เครื่องมือในการวิจัย ขอบเขตของการศึกษา ไปจนถึงหน่วยในการศึกษาที่มีความหลากหลายซับซ้อนมากขึ้น แต่สิ่งหนึ่งที่ถือเป็นข้อถกเถียงร่วมสมัยในสนามการวิจัยที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าระเบียบวิธีวิจัย (research methodology) นั่นคือ การหันมาให้ความสำคัญกับวิธีวิทยาในการแสวงหาความรู้ อันมีญาณวิทยา (epistemology) อยู่เบื้องหลังในฐานะการกำหนดท่าทีต่อความรู้ ชุดข้อมูล หลักฐาน วิธีวิเคราะห์ วิธีการเก็บข้อมูล ไปจนกระทั่งกำหนดการตีความและการเขียนงานวิชาการ

การพิจารณาระหว่างผู้รู้กับสิ่งที่รู้ และการพิจารณาโลกของนักวิจัยกับโลกในฐานะวัตถุที่นักวิจัยเข้าไปหาคำตอบ จึงแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างการวิจัยและท่าทีในการวิจัย ซึ่ง Paul Furlong and David Marsh เสนอว่าแท้จริงแล้วญาณวิทยาอาจจะเป็นเนื้อหาของแสวงหาความรู้ที่ไม่ได้มีฐานะเป็นเพียงเสื้อผ้าอาภรณ์ไว้ห่มคลุมสำหรับนักวิจัยเท่านั้น (Paul Furlong, and David Marsh, 2011, pp.184-211) คำถามที่ตามมาจึงเป็นว่า เราจะเริ่มทำความเข้าใจญาณวิทยาที่ใช้ในการศึกษาการเมืองระหว่างประเทศอย่างไร จุดยืนทางการหาความรู้แบบใดที่เหมาะสม ท่าทีเช่นใดที่เป็นคุณประโยชน์ในการเริ่มทำความเข้าใจประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างครอบคลุมและแม่นยำเพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่นักวิจัยรุ่นใหม่

ตำราทางวิชาการพื้นฐานที่สามารถให้ประโยชน์ในการตอบปัญหาข้างต้นเล่มหนึ่ง คือ หนังสือเรื่อง *The Conduct of Inquiry in International Relations: Philosophy of Science and Its Implications for the Study of World Politics* เขียนโดย Patrick Thaddeus Jackson ศาสตราจารย์ด้านการเมืองระหว่างประเทศ จาก American University Washington, District of Columbia สหรัฐอเมริกา ตีพิมพ์เป็นครั้งที่ 2 เมื่อปี 2016 หลังจากตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 2011 โดยฉบับตีพิมพ์ครั้งแรกได้รับรางวัล ISA-Northeast's Yale H. Ferguson และ ISA Theory Section's Best Book of the Year award ทั้งสองรางวัลยืนยันถึงคุณค่าและความนิยมในแวดวงการศึกษารัฐศาสตร์ การระหว่างประเทศ ที่มีได้เพียงจำกัดตัวอยู่ในสาขาวิชาการเมืองระหว่างประเทศเท่านั้น หากแต่ยังส่งคุณูปการไปสู่การศึกษาในสาขาสังคมศาสตร์อื่นอีกด้วย ในปัจจุบันยอมรับกันว่าปัญหาการเมืองระหว่างประเทศหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ต้องอาศัยหรือปฏิสัมพันธ์กับองค์ความรู้นอกสาขาวิชามากขึ้น อาทิ จิตวิทยา วิทยาศาสตร์การแพทย์ เศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ การจัดการภาครัฐ ไปจนกระทั่งสาขาวิชาที่แทบจะดูเหมือนห่างไกล เช่น มานุษยวิทยา ดังนั้นการทำความเข้าใจฐานทางปรัชญาการแสวงหาความรู้ที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน และการกลับไปทบทวนวิธีวิทยาของการแสวงหาความรู้จึงมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการทำความเข้าใจเทคนิคหรือวิธีการทางการวิจัยแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งหนังสือเล่มนี้เป็น การกลับไปทบทวนรากฐานของปรัชญาการแสวงหาความรู้ในแวดวงการเมืองระหว่างประเทศ โดยตั้งหลักตรงความรู้ว่าด้วยปรัชญาการแสวงหาความรู้ในยุครู้แจ้ง ก่อนจะอภิปรายถึงเส้นทางของข้อถกเถียงจากอดีตจวบจนถึงปัจจุบัน

ในด้านหนึ่ง หนังสือเล่มนี้คือความพยายามจัดการกับข้อจำกัดว่าด้วยความศาสตร์ในแวดวง การศึกษาการเมืองระหว่างประเทศ ด้วยการร้อยเรียงข้อถกเถียงสำคัญภายใต้ฐานคิดทางญาณ วิทยา ผู้เขียนจัดวางโครงสร้างหนังสือแบ่งออกเป็น 7 บท ประกอบไปด้วย บทที่ 1 Playing with fire ซึ่งอุปมาการวิเคราะห์และการศึกษาญาณวิทยาในฐานะที่เป็นการเล่นกับไฟ ราวกับจะส่งคำ เตือนถึงผู้อ่านให้ระมัดระวังการกำหนดท่าทีทางญาณวิทยาของตนต่อการทำความเข้าใจโลก การเมืองระหว่างประเทศไว้ตั้งแต่เนิ่น ๆ ในบทที่ 2 Philosophical wagers เป็นบทที่วางพื้นฐาน ให้แก่การเข้าใจเนื้อหาทั้งหมดของหนังสือว่าด้วยการแบ่งประเภทของจุดยืนทางญาณวิทยา โดย ผู้เขียนเปรียบจุดยืนทางด้านญาณวิทยาเข้ากับการเล่นไฟที่เรียกว่า “Wagers” หรือ “จุดยืน” โดย แบ่งเป็น 4 จุดยืนทางญาณวิทยาไว้อย่างกว้าง ๆ หากแต่ครอบคลุมพรมแดนของญาณวิทยาที่ใช้ใน แวดวงการเมืองระหว่างประเทศ

โดยจุดยืนที่ถูกนำมาเสนอมีทั้งหมด 4 ประเภท ได้แก่ 1. กลุ่มปฏิฐานนิยมใหม่ (Neopositivism) 2. กลุ่มสังคมนิยมเชิงวิพากษ์ (Critical Realism) 3. กลุ่มแนวทางการวิเคราะห์ (Analyticism) และ 4. กลุ่มส่องสะท้อนตนเอง (Reflexivity) ฉะนั้นเนื้อหาของบทที่ 3-6 จึงเป็น การพิจารณาจุดยืนญาณวิทยาของแต่ละกลุ่มความคิดอย่างละเอียดลออ ก่อนที่จะส่งท้ายด้วยบทที่ 7 ว่าด้วย A pluralist science of IR อันเป็นการสรุปรวบยอดทั้ง 4 กลุ่มความคิด ก่อนที่ใน ตอนท้ายจะพาผู้อ่านเข้าสู่ตัวอย่างที่สำคัญในการประยุกต์จุดยืนทางญาณวิทยาเข้ากับการศึกษา การเมืองระหว่างประเทศ และเปิดเผยให้เห็นว่าผู้เขียนเองมีท่าทีต่อแต่ละจุดยืนทางญาณวิทยา อย่างไร

ในบทที่ 1 และ 2 เป็นการทบทวนความสำคัญของการวิจัยค้นคว้าในแวดวงการเมือง ระหว่างประเทศ ผู้เขียนให้ความสำคัญกับปรัชญาของความเป็นศาสตร์อันส่งผลต่อแนวทาง การศึกษาที่แตกต่างกันของแต่ละสำนักความคิด วิธีการเขียนเช่นนี้เป็นลักษณะที่โดดเด่นที่จะ แฝงตัวอยู่ในทุกบทของหนังสือเล่มนี้ ในบทที่ 2 ซึ่งเป็นการให้ภาพกว้างต่อจุดยืน 4 ลักษณะของภ าววิทยา (ontology) และ ญาณวิทยา (epistemology) (p.41) จากตารางที่ผู้เขียนได้ทำการร่างขึ้น จะเห็นว่า จากตารางในแนวตั้งประกอบไปด้วยความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และการสังเกตการณ์ ส่วนในแนวนอนผู้เขียนออกแบบให้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้กับสิ่งที่รู้ ด้วยวิถีทางการหาความรู้ที่ แตกต่างกัน ทำให้ผู้เขียนแบ่งจุดยืนในการแสวงหาความรู้เป็น 4 ประเภท

ตารางที่ 1 การจำแนกกลุ่มตามประเภททฤษฎีและญาณวิทยา

	ปรากฏการณ์นิยม (Phenomenalism)	สถานะข้ามความจริง (transfactualism)
ลักษณะทวินิยม (Mind-World Dualism)	ปฏิฐานนิยมใหม่ (Neopositivism)	สัจนิยมเชิงวิพากษ์ (Critical Realism)
ลักษณะเอกนิยม (Mind-World Monism)	แนวทางการวิเคราะห์ (Analyticism)	ส่องสะท้อนตนเอง (Reflexivity)

ที่มา : Patrick Thaddeus Jackson (2016, p.41)

สาระสำคัญของการแยกประเภทจุดยืนด้วยวิธีการนี้คือ จำแนกจุดยืนด้วยการพิจารณาจากท่าทีการปฏิสัมพันธ์กับความรู้ ดังจะเห็นว่า กลุ่มปฏิฐานนิยมใหม่ และกลุ่มสัจนิยมเชิงวิพากษ์ จะมีมุมมองของการแยกช่องว่างระหว่างจิตและโลกที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือเป็นลักษณะทวินิยม (dualism) หรือที่เรียกว่า “ontologically dualistic” ในทางตรงกันข้าม กลุ่มแนวทางการวิเคราะห์และกลุ่มส่องสะท้อนตนเองจะปฏิเสธการมีอยู่หรือความเป็นไปได้ของการแยกกันระหว่างจิตและโลก ทั้งสองกลุ่มหลังนี้จึงสนับสนุนแนวคิดแบบเอกนิยม (monism) ต่อมาเมื่อพลิกตารางไปในแนวตั้งจะพบว่ายังมีจุดเหมือนกันระหว่างกลุ่มสัจนิยมเชิงวิพากษ์และกลุ่มส่องสะท้อนกลับ ที่เชื่อว่า มีความเป็นไปได้ของการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ x ที่อาจจะสังเกตไม่ได้ในเชิงหลักการแบบกลุ่มปฏิฐานนิยมใหม่หรือแนวทางการวิเคราะห์ยึดถือ

ในบทที่ 2 จึงเสมือนเป็นการช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจทิศทางของข้อถกเถียงก่อนที่จะเข้าไปพิจารณาเนื้อหาของแต่ละสำนักคิดอย่างรายละเอียด รวมถึงการยกตัวอย่างที่เอื้อให้แก่นักวิจัยใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดท่าทีการวิจัย การเลือกข้อมูล ท่าทีในการพิจารณาข้อมูล การตระหนักถึงข้อจำกัดของผู้วิจัยและสิ่งที่ศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขอบเขตการเมืองระหว่างประเทศ

ปฏิฐานนิยมใหม่ (Neopositivism)

ในบทที่ 3 ผู้เขียนเริ่มต้นการอภิปรายจุดยืนทางญาณวิทยาจากกลุ่มที่เป็นพื้นฐานให้แก่การวิจัยในกลุ่มปรัชญาวิทยาศาสตร์ คือกลุ่มปฏิฐานนิยมใหม่ (neopositivism) ซึ่งผู้เขียนมองว่า ในการศึกษาการเมืองระหว่างประเทศปัจจุบัน แนวทางการเมืองระหว่างประเทศยังคงอยู่ใน

สภาพแวดล้อมที่มองว่าการเมืองระหว่างประเทศต้องมีความเป็นกลางและเป็นรากฐานของกระบวนการแสวงหาความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งมักจะกล่าวอ้างว่าเป็นเพียงหนทางหนึ่งเดียวที่จะเข้าไปสู่ความจริง แนวคิดปรัชญาการแสวงหาความรู้ในกลุ่มนี้เชื่อว่า ความรู้บนโลกเป็นสิ่งที่มียุ่จริง และต้องค้นพบด้วยการสัมผัสและสังเกตได้ในเชิงประจักษ์ แม้ว่าจะมีการถกเถียงในเชิงรายละเอียดและวิธีการเข้าถึงความจริงจากหลายวิธีการ แต่โดยหลักการแล้วปฏิฐานนิยมใหม่เชื่อในการแสวงหาความจริงที่มีอยู่ในธรรมชาติ อย่างไรก็ตามผู้เขียนตั้งคำถามที่ซับซ้อนลงไปทีประโยชน์ข้างต้น ผ่านการหยิบยกข้อถกเถียงในทางทฤษฎีคลาสสิกที่มักสรุปกันว่า “รัฐประชาธิปไตยจะไม่ทำสงครามกับรัฐประชาธิปไตย” ซึ่งผู้เขียนตั้งประเด็นไว้ว่าคำถามนี้ได้แยกระหว่างความเป็นประชาธิปไตยกับรัฐนั้น ๆ ออกจากคุณสมบัติของตัวรัฐเอง

ในแง่หนึ่งการวิจัยตามแนวทางนี้จึงมักถูกรอบำโดยวิธีวิทยาแบบปฏิฐานนิยมใหม่ ซึ่งกำหนดเส้นทางและออกแบบการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสวงหาความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุกับผลลัพธ์ ก่อนจะมีการทดสอบสมมติฐาน ดังนั้นกลุ่มปฏิฐานนิยมใหม่จึงมีแนวโน้มที่จะวางจุดยืนตัวเองบนฐานของการแยกจิตออกจากโลกที่ศึกษา โดยจุดยืนของกลุ่มนี้คือการแยกขาดระหว่างสิ่งที่ศึกษากับผู้ศึกษา เพราะสำหรับแนวทางปฏิฐานนิยมใหม่แล้ว ข้อกล่าวอ้างทางความรู้ที่มีน้ำหนักถูกต้องนั้นจะต้องสอดคล้องกันโลกที่เป็นอิสระจากจิต และการทดสอบสมมติฐานจะถือเป็นหัวใจของกระบวนการในการประเมินข้อกล่าวอ้าง นอกจากนั้นผู้เขียนยังพาไปทำความเข้าใจกับฐานรากของกลุ่มปฏิฐานนิยมใหม่ รวมถึงข้อถกเถียงหลักของกลุ่มนี้อันตั้งต้นมาในการประชุมของกลุ่มเวียนนา (Vienna Circle) หรือที่เรียกกันว่ากลุ่มปฏิฐานนิยมเชิงตรรกะ (Logical Positivism) ซึ่งเป็นกลุ่มนักปรัชญาทรงอิทธิพลและครอบงำความรู้ในภูมิภาคยุโรปและสหรัฐอเมริกา นับตั้งแต่ทศวรรษ 1920 เป็นต้นมา ที่มีหัวใจอยู่ที่การถกเถียงถึงหลักการพิสูจน์ผิด (falsification) ซึ่งมาพร้อมข้อเสนอของนักปรัชญาคณสำคัญอย่าง Karl Popper ซึ่งวิพากษ์งานของกลุ่มเวียนนาและกลับหัวกลับหางปมปัญหาคาเทเซียน (Cartesian anxiety) ที่มุ่งสนใจอธิบายปมว่าด้วยการแยกจิตกับโลก

เมื่อมาถึงส่วนนี้ของหนังสือจึงอาจกล่าวได้ว่าผู้เขียนกระตุ้นให้ผู้อ่าน กลับมาพิจารณาญาณวิทยาในการศึกษาการเมืองระหว่างประเทศอีกครั้งว่ามีความพยายามจะทำให้สาขาวิชาเป็น

วิทยาศาสตร์มากขึ้นอย่างไร โดยเชื่อว่ากลุ่มนี้ได้รับอิทธิพลจากสำนักปฏิฐานนิยมเชิงตรรกะที่เน้นแก้ปัญหาในเชิงเทคนิคของการใช้ภาษามากกว่าจะเป็นแนวทางของกลุ่มที่สมาทางแนวทาง Karl Popper หนึ่งในแนวทางแรก ๆ คือ การพยายามแสวงหานิยามเชิงปฏิบัติการให้กับมโนทัศน์ต่าง ๆ ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ทศวรรษ 1950

สัจนิยมเชิงวิพากษ์ (Critical Realism)

แม้ว่าสัจนิยมเชิงวิพากษ์ (Critical Realism) จะยังมีความเชื่อว่ามีความจริงแท้อยู่ในธรรมชาติคล้ายคลึงกับกลุ่มปฏิฐานนิยมใหม่ ทว่าเธอและเขาในกลุ่มสัจนิยมเชิงวิพากษ์ได้ขยายพรมแดนของความจริงขึ้นไปอีกระดับ ด้วยการอภิปรายถึงสภาวะข้ามความจริง (transfactualism) ที่ผู้เขียนมองว่าเป็นข้อผูกมัดทางภววิทยาเชิงปรัชญาในหมู่นักสัจนิยมเชิงวิพากษ์ ทำให้กลุ่มนี้มีความแตกต่างไปจากกลุ่มปฏิฐานนิยมใหม่ตรงที่ เชื่อว่ามีความเป็นจริงอีกระดับ คือความจริงในระดับโครงสร้างและความจริงในเชิงสาเหตุ-ผลลัพธ์

สภาวะข้ามความจริงจึงถือเป็นกลยุทธ์หนึ่งในการเข้าถึงความจริง ในบทนี้จึงเป็นการนำเสนอวิธีการต่าง ๆ ที่น่าสนใจ เช่น การเข้าถึงความจริงแบบอนุมานชนิดหนึ่งเรียกว่า “abduction” กล่าวคือ แม้ว่านักสัจนิยมเชิงวิพากษ์จะมองโลกแบบแยกโลกกับจิต ไม่ต่างไปจากนักปฏิฐานนิยมใหม่ แต่สัจนิยมเชิงวิพากษ์ก็เชื่อว่าความรู้ยังสามารถก้าวไปไกลกว่าประสบการณ์ที่เป็นปรากฏการณ์ ผู้เขียนเรียกแนวทางนี้ว่าเป็นการปฏิเสธปรากฏการณ์นิยมเพื่อสนับสนุนสภาวะข้ามความจริง เนื่องจากแนวคิดที่ว่าด้วยการอ้างความรู้ที่ถูกต้องนั้นสามารถเข้าถึงได้มากกว่าประสบการณ์ ผู้ศึกษาสามารถเข้าใจคุณสมบัติเชิงสาเหตุที่ก่อให้เกิดประสบการณ์เหล่านั้นได้ด้วย

ตัวอย่างที่อาจจะชวนให้ผู้อ่านสนุกมากขึ้นสำหรับผู้เริ่มต้นศึกษาญาณวิทยา คือ การหยิบยกอุปมาพินิจของ Carl Sagan ว่าด้วยเรื่องเล่ามังกรที่อยู่ในโรงรถ เพราะประเด็นสำคัญที่ผู้เขียนเปรียบเทียบเอาไว้คือการที่ มังกรล่องหนนั้น อาจจะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยสมบูรณ์ ทั้งยังไม่สามารถทดสอบทางกายภาพเพื่อพิสูจน์การมีอยู่ของมังกรได้ แต่มิใช่ว่าสิ่งนั้นไม่มีจริงทางออกของการรับรู้ก็คือ นักวิจัยสามารถปรับเปลี่ยนการอธิบาย โดยอาจจะไม่ต้องเริ่มต้นด้วยการอ้างว่ามีมังกรอยู่ในโรงรถ แต่เป็นการกล่าวอ้างความรู้ด้วยการอธิบายว่ามังกรล่องหนหรือตรวจไม่พบที่อาศัยอยู่ในโรงรถสามารถเป็นคำอธิบายที่ดีที่สุดอย่างไร กรณีนี้เช่นนี้ทำให้เราคิดถึง สิ่งสมมุติที่

ถูกยอมรับว่าเป็นความจริงจำนวนมากที่มีอยู่โลกวิชาการทางสังคมศาสตร์ เช่น รัฐธรรมนูญ รัฐระบบทุนนิยม ประเพณี เป็นต้น

แนวทางการวิเคราะห์ (Analyticism)

แนวทางการวิเคราะห์นับเป็นบทที่มีขนาดยาวมากที่สุดในหนังสือ อาจจะด้วยการที่ผู้เขียนพยายามสรุปข้อถกเถียงของนักปรัชญาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อชี้ให้เห็นลักษณะเฉพาะของข้อถกเถียงในกลุ่มนี้ที่มีความพิเศษ แต่อีกด้านหนึ่งคือ นักคิดในกลุ่มแนวทางการวิเคราะห์ได้พยายามสร้างตัวแบบขึ้นมา โดยได้รับอิทธิพลมาจาก Max Weber นักปรัชญาชาวเยอรมันผู้เป็นเจ้าของแนวคิดตัวแบบเชิงอุดมคติ ซึ่งเป็นแนวทางการศึกษาแบบปรากฏการณ์นิยม (Phenomenalism) ที่ใช้วิธีการมองโลกโดยไม่แยกออกจากจิตหรือเรียกว่าเอกนิยม (mind-world monism) ข้อเสนอหลักในกลุ่มแนวทางการวิเคราะห์จึงเป็นการกลับไปตีความ ปมปัญหาคาเทเซียน (Cartesian anxiety) ของกลุ่มที่พยายามแยกจิตออกจากโลก เช่น กลุ่มปฏิฐานนิยมใหม่และกลุ่มสังคมนิยมเชิงวิพากษ์ โดยผู้เขียนหยิบยกตัวอย่างของนักรัฐศาสตร์อเมริกันคนสำคัญอย่าง Kenneth N. Waltz ซึ่งปฏิเสธความแตกต่างระหว่างทฤษฎีและความเป็นจริงเชิงประจักษ์ที่ยึดถือแบบนักปรัชญาปฏิฐานนิยมใหม่ ขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นว่าการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ในเชิงประจักษ์ก็ไม่มีลักษณะเหมือนกับนักปรัชญาสังคมนิยมเชิงวิพากษ์ วิธีการที่ผู้เขียนทำ จึงเป็นการกลับไปทบทวนรากของแนวคิดทวินิยมและทำการวิพากษ์ โดยตั้งต้นที่นักปรัชญาฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 17 อย่าง René Descartes เนื้อหาในส่วนนี้จึงมีความยาวเนื่องจากการสร้างบทสนทนากับนักคิดสำคัญอื่นที่ได้รับอิทธิพลจาก Descartes ด้วย เช่น Thomas Hobbes, John Lock, David Hume เป็นต้น

ทั้งนี้ ทางออกในการแสวงหาความรู้ของกลุ่มแนวทางการวิเคราะห์ ผู้เขียนได้นำเสนอผ่านสิ่งที่เรียกว่าอัตวิสัยร่วม (intersubjectivity) และพหุนิยมของความรู้ (pluralism of knowledge) โดยได้รับอิทธิพลจากสำนักศาสตร์การตีความ ซึ่งผู้เขียนมองว่าเราควรละทิ้งความพยายามที่จะสร้างความรู้บนพื้นฐานของจิตเพียงหรือบนฐานเชิงประจักษ์หรือประสบการณ์เพียงอย่างเดียว ซึ่งนักคิดคนสำคัญทางปรัชญาที่พลิกความเข้าใจเดิมคือ Friedrich Nietzsche ที่มองว่า ความหมายที่มนุษย์ใช้ระบุการกระทำของเรา กับของผู้อื่นจะถูกกำหนดโดยความรู้และประสบการณ์การตีความที่มีร่วมกัน ซึ่งไม่ได้สะท้อนถึงความเป็นจริงภายนอก หากแต่มันสมเหตุสมผลเพราะมีประโยชน์ในทาง

ปฏิบัติ ในแง่นี้ Nietzsche จึงวิพากษ์ไปที่ความคิดแบบทวินิยมที่หมกหมุ่นกับการแข่งขันในแง่ปรัชญาความคิดเชิงนามธรรม โดยไม่สนใจประสบการณ์ความเป็นจริงของโลก และเขาเสนอว่าควรหวนกลับมาหาความจริงกับโลก เนื่องจากฐานทางความรู้ไม่ใช่เรื่องในทางจิตวิญญาณ มากเท่ากับเป็นความปรารถนาของมนุษย์

นอกจากนั้นในบทนี้ผู้เขียนยังจัดประเภทของสิ่งที่เรียกว่าอัตวิสัยกับอัตวิสัยร่วม รวมไปถึงการนำเสนอตัวแบบเชิงอุดมคติของ Max Weber จากสองประเด็น ประเด็นแรก ตัวแบบในเชิงนามธรรมไม่เหมือนกับการแสดงภาพแทนวัตถุหรือกระบวนการ แต่สนใจไปที่การดำรงสิ่งที่เป็จริง (actually existing) และสิ่งซึ่งได้รับมาจากประสบการณ์ (experienced things) และตัวแบบเชิงอุดมคตินี้จะทำงานในฐานะเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของโลกที่เป็นจริง ในขณะเดียวกันตัวแบบก็มีลักษณะเป็นแนวคิดโดยตัวมันเองเช่นกัน ประการที่สอง ความโน้มเอียงของความรู้จะลดน้อยลง เนื่องจากลักษณะเฉพาะของวัตถุที่กำลังศึกษา จะเพิ่มมุมมองที่ชัดเจนขึ้นได้ด้วยการที่ผู้วิจัยมีจุดยืนทางจริยธรรมและคุณค่าเฉพาะซึ่งต่างคนต่างรับมาจากบริบททางสังคม อีกทั้ง จินนำไปสู่ค่านิยมที่ยอมรับร่วมกัน

กลุ่มสองสะท้อนกลับ (Reflexivism)

ในกลุ่มสุดท้าย ซึ่งอาจจะเรียกว่ากลุ่มสองสะท้อนกลับ ที่ดูเหมือนว่าจะเป็นสิ่งใหม่ในทางสังคมศาสตร์ หากแต่ในความเป็นจริงกลับมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ในฐานะที่เป็นความสามารถของมนุษย์ในการสะท้อนสถานการณ์ของตนเอง ซึ่งผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าบ่อยครั้งการสองสะท้อนกลับยังทำหน้าที่เป็นรากฐานของการโต้แย้งเพื่อแยกวิทยาศาสตร์สังคมออกจากวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (p.172) ในแง่นี้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์จึงไม่ได้เป็นเพียงการแสดงออกถึงขั้นขั้นหรือเชื้อชาติหรือเพศหรือคุณลักษณะอื่น ๆ ที่ถูกจัดหมวดหมู่หรือตำแหน่งของบุคคลหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นการตอกย้ำหรือท้าทายความแตกต่างทางสังคม โครงสร้างหน้าที่นี้จึงไม่ใช่ผลโดยบังเอิญที่ได้จากความรู้ หากแต่ถูกห่อหุ้มไว้อย่างแนบเนียนด้วยการผลิตความรู้ตั้งแต่เริ่มแรก

หากพิจารณาจากตารางการจำแนกจุดยืนทางญาณวิทยาในบทที่ 2 จะเห็นได้ว่า กลุ่มสองสะท้อนกลับมีจุดยืนเป็นเอกนิยม เวกเช่นเดียวกับกลุ่มแนวทางการวิเคราะห์ ที่ไม่เชื่อว่าความรู้นั้นสอดคล้องกับโลกที่เป็นอิสระจากจิต หากแต่ให้ความสนใจข้อกล่าวอ้างทางความรู้ในฐานะที่เป็น

ระบบเพื่อวิเคราะห์บทบาทของตนในฐานะผู้สร้างความรู้ ฉะนั้นการเข้าใจโลกและการเปลี่ยนแปลงโลกจึงเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก (p.176)

นักคิดในกลุ่มส่องสะท้อนกลับจึงต้องเข้าไปสนทนากับแนวคิดระดับมหภาค ตัวอย่างเช่น การถกเถียงกับแนวคิดของ Karl Marx ที่เสนอว่าแทนที่จะสนใจที่วิภาษวิธีของความคิด และความตระหนักรู้ที่ไม่สมบูรณ์ของมัน ควรหันมาให้ความสำคัญกับวัตถุวิภาษวิธี แต่สำหรับนักส่องสะท้อนกลับแล้ว พวกเขา กลับเสนอไปในทางกลับกัน โดยเสนอว่าเราไม่จำเป็นต้องมีห้องแล็บหรือชุดของตรรกะที่เป็นเหตุเป็นผล แต่สิ่งที่จำเป็นต้องมีในการแสวงหาความรู้คือการตรวจสอบตนเองอย่างละเอียดภายใต้เงื่อนไขทางสังคมและประวัติศาสตร์ที่ความรู้ถูกผลิตขึ้น การตรวจสอบในแบบนี้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชิงวิภาษวิธีระหว่างผู้ผลิตความรู้และเงื่อนไขของการผลิตความรู้ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของแนวทางสถานะข้ามความจริงเช่นเดียวกับสัจนิยมเชิงวิภาษ

บทสรุป (Conclusion)

กล่าวได้ว่าหนังสือเล่มนี้ได้พาผู้อ่านไปรู้จักกับฐานคิดทางญาณวิทยาที่กำหนดจุดยืนในการแสวงหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ใน 4 กลุ่มหลัก ผ่านการสร้างบทสนทนาทางด้านปรัชญาของศาสตร์ทั้งในระดับภววิทยา และระดับญาณวิทยา ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิธีการแสวงหาความรู้ว่า เราารู้ได้อย่างไรว่าเรารู้ และความสัมพันธ์ ระหว่าง “เรา” ในฐานะผู้ศึกษาวิจัยกับสิ่งที่เราศึกษาหรือปรากฏการณ์ทางสังคมการเมือง อย่างไรก็ตามการสำรวจข้อถกเถียงของหนังสือเล่มนี้แม้จะทำได้อย่างครอบคลุมแต่สิ่งที่ควรตระหนักคือ ทั้ง 4 จุดยืนทางญาณวิทยาที่ผู้เขียนนำมาเสนอเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนญาณวิทยาในทางสังคมศาสตร์เท่านั้น ขณะเดียวกันก็เป็นการสำรวจสถานภาพองค์ความรู้ในแวดวงการศึกษาการเมืองระหว่างประเทศ ที่สามารถพื้นฐานในการนำไปศึกษาในแวดวงการศึกษาอื่น ๆ ได้ด้วย ซึ่งมีข้อถกเถียงในรายละเอียดปลีกย่อย และประเด็นที่แต่ละสาขาวิชาให้ความสำคัญแตกต่างกัน อีกหนึ่งประเด็นที่อาจจะเป็นทั้งข้อจำกัดและจุดแข็งของหนังสือเล่มนี้ไปพร้อม ๆ กัน ข้อจำกัดคือ เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ไม่ย้อนกลับไปที่นักคิดในยุคคลาสสิก หากแต่เริ่มบทสนทนาที่นักคิดในยุครู้แจ้ง (Age of Enlightenment) ด้านหนึ่งอาจทำให้มองไม่เห็นสายป่านความคิดที่สืบทอดไปกว่านั้นได้ อนึ่งในด้านกลับอาจจะเป็นจุดแข็งที่สำคัญก็ได้นั่นคือ ชวนให้

ผู้อ่านมองเห็นอิทธิพลของขอบฟ้าความรู้ที่เราศึกษาในปัจจุบันได้สะดวกมากขึ้น การจำแนกจุดยืนทางญาณวิทยาของผู้เขียนในแนวทางนี้ช่วยให้การศึกษาระหว่างประเทศที่กำลังผันผวน มีหลักหมายที่มั่นคง ผู้อ่านที่สนใจการทำวิจัยโดยตระหนักถึงพื้นฐานทางญาณวิทยาจึงไม่ควรพลาดหนังสือเล่มนี้

เอกสารอ้างอิง (References)

David Bray, 2020, **Pandemic may replace the nation-state: But with what.**

<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/geotech-cues/pandemic-may-replace-the-nation-state-but-with-what/>,

Elemer Hankiss. (1999). “Globalization and the end of the nation state?”, **The Journal of New Paradigm Research**. 53 (2) : pp. 135-147.

Paul Furlong, and David Marsh. (2010). “A Skin Not a Sweater: Ontology and Epistemology in Political Science,” in **Theory and Methods in Political Science**, eds. David Marsh and Gerry Stoker, 3rd Edition, pp. 184-211.

